

■ จรรยาบรรณของนักบริหารงานวิจัย

จรรยาบรรณของนักบริหารงานวิจัยมี 2 ด้าน คือ จรรยาบรรณต่อนักวิจัย กับจรรยาบรรณต่อองค์กรให้ทุนสนับสนุนการวิจัย

จรรยาบรรณต่อนักวิจัยมี 3 ประการคือ การไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้ง(conflict of interest) ความเที่ยงธรรม และการรักษาความลับ

นักบริหารงานวิจัยต้องไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับนักวิจัย เช่น ไม่เป็นคู่แข่งในการทำวิจัยเรื่องนั้น หากนักบริหารงานวิจัยยังทำวิจัยของตนเองอยู่ด้วย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นักบริหารงานวิจัย ไม่ควรรับบริหารงานวิจัยในเรื่องนั้นเพราะตนเองอาจมีผลประโยชน์ขัดแย้งกับนักวิจัยบางคน

ความเที่ยงธรรม หมายถึงการดำเนินการพิจารณาให้ทุนสนับสนุนการวิจัยโดยไม่มีความลำเอียงหรืออคติด้วยสาเหตุใดๆ ทั้งสิ้น

นักบริหารงานวิจัยจะต้องรักษาความลับของโครงการวิจัยที่มีผู้เสนอเข้ามา ไม่นำไปเปิดเผยโดยไม่สมควร เช่น เอาไปบอกคู่แข่งของนักวิจัยผู้เสนอโครงการ ในกรณีที่จะนำโครงการไปขอคำปรึกษาจากคนบางคน และไม่มั่นใจว่าบุคคลนั้นมีผลประโยชน์ขัดกับนักวิจัยเจ้าของโครงการหรือไม่ ควรสอบถามเจ้าของโครงการเสียก่อนว่า จะขัดข้องหรือไม่หากจะนำโครงการไปขอคำปรึกษาบุคคลนั้น

จรรยาบรรณต่อองค์กรให้ทุนสนับสนุนการวิจัยที่ตนทำงานให้ เป็นเรื่องของความจงรักภักดีต่อองค์กร และรักษาความลับ

■ ปัญหาทางการเมืองในวงการวิจัย

ผู้เขียนเพิ่มเติมนี้จากฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เนื่องจาก ดร.อนุชาติ พวงสำลี ได้แนะนำไว้ในคำวิจารณ์หนังสือ ดังได้นำมาตีพิมพ์ประกอบไว้ในหน้า 8-11 ด้วยแล้ว

คำว่า “การเมือง” มีหลายความหมาย แต่ความหมายในที่นี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ระบุว่า “มีเงื่อนไข, มีการกระทำอันมีเจตนาอื่นแอบแฝงอยู่” ผู้เขียนจะกล่าวถึงปัญหาการเมืองในวงการวิจัยในความหมายดังกล่าว

การวิจัย เป็นการค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา ซึ่งเจตนาของการวิจัยควรมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของมนุษยชาติ ของสังคม หรือของท้องถิ่น เป็นความรู้ที่มีความถูกต้องแม่นยำ สามารถตรวจสอบได้ โดยควรมีแรงบันดาลใจจากชั้นหะมากกว่าโลภะ การทำงานวิจัยควรมีแรงผลักดันมาจากความกระหายใคร่รู้ มุ่งแสวงหามิตรสหายในวงการวิจัย มุ่งสร้างสรรค์ประชาคมวิจัยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และมุ่งสร้างผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์แก่สังคมได้

การบริหารทุนสนับสนุนการวิจัย ควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ ก่อความเข้มแข็งในวงการวิจัย และเกิดประโยชน์ต่อสังคม คุ่มค่าต่อเงินลงทุนของบ้านเมือง ควรเอื้อให้นักวิจัยที่มีความสามารถได้เข้าถึงทรัพยากรวิจัย (หมายถึงทุนวิจัย) อย่างเท่าเทียมกัน มีการตัดสินใจให้ทุนแก่ข้อเสนอโครงการโดยยึดถือเกณฑ์ประเมินคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน หรือกล่าวในภาษาทั่วไปว่า ไม่มีการ “เล่นพวก” หรือ “เลือกที่รักมักที่ชัง”

สภาพการที่ไม่เป็นไปตามแนวอุดมคติที่กล่าวถึงในสองย่อหน้าข้างต้นถือว่าเป็นปัญหาการเมืองในวงการวิจัย ซึ่งพอจะจำแนกออกได้เป็น 6 ประการ คือ

1. ปัญหาที่เกิดจากนักวิจัย
2. ปัญหาที่เกิดจากบุคคลที่มีอิทธิพลต่อหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย
3. ปัญหาที่เกิดจากระบบการจัดสรรและการบริหารทรัพยากรวิจัยของประเทศไทย
4. ปัญหาภายในหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย
5. ปัญหาระหว่างหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย
6. ปัญหาระหว่างสาขาวิชาการของการวิจัย

ปัญหาเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ การจำแนกออกเป็น 6 กลุ่ม ก็เพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจ

■ ปัญหาที่เกิดจากนักวิจัย

ปัญหาที่เกิดจากนักวิจัย มีลักษณะเป็น “ปัญหาเชิงจริยธรรม” อยู่มากและพอจะจำแนกเป็นประเด็นปัญหาย่อยได้ดังต่อไปนี้

- ปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย เช่น
 - เมื่อได้รับเชิญเข้าร่วมประชุม (เช่น ประชุมระดมความคิดกำหนดโจทย์วิจัย ประชุมระดมความคิดเห็นต่อผลงานวิจัย ฯลฯ) และรับทราบว่าบุคคลที่ตนเองไม่ชอบหน้าหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันเข้าร่วมประชุมด้วย ก็ไม่เข้าร่วมประชุม
 - อาศัยที่ประชุมโจมตีผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม
- นักวิจัยเสนอโครงการวิจัยโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเงิน ไม่ใช่เพื่อสร้างผลงานวิจัยเป็นเป้าหมายหลัก
- นักวิจัยเสนอโครงการวิจัย โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อดึงทรัพยากรเข้าหน่วยงานของตน ปฏิเสธการทำงานร่วมกับนักวิจัยกลุ่มอื่น

- นักวิจัยมีอัตราสูง คิดว่าตนเก่งกว่าใคร ๆ ไม่ยอมรับคำวิจารณ์ของผู้ประเมินคุณภาพของข้อเสนอโครงการ หรือของผลงานวิจัย หรือวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นอย่างรุนแรง ไม่ไว้หน้าหรือให้เกียรติผู้อื่น

ปัญหาเหล่านี้พบไม่มาก บางปัญหาก็เป็นเรื่องที่ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะเป็นเรื่องนิสัยเฉพาะบุคคล วิธีแก้ไขหรือเผชิญปัญหาที่ผู้เขียนใช้คือ อดทนและแสดงจุดยืนให้เห็นชัดเจนว่า ในฐานะที่รับผิดชอบหน่วยงานให้ทุนวิจัย จำเป็นต้องมีท่าทีที่เปิดกว้าง รับฟังแนวคิดที่หลากหลาย ส่งเสริมการวิจัยที่ร่วมมือกันโดยนักวิจัยหลายสาขาวิชา และหลากหลายสถาบัน และเนื่องจากหน่วยงานสนับสนุนการวิจัยอย่าง สกว. จะต้องถูกตรวจสอบอย่างรุนแรง จึงมีความจำเป็นต้องมีการประเมินคุณภาพของข้อเสนอโครงการและของผลงานอย่างจริงจัง

- นักวิจัยไทยมักหลีกเลี่ยงการทำงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยสังกัดสถาบันอื่นหรือนักวิจัยในสาขาวิชาอื่น ทำให้ผลงานวิจัยมีข้อจำกัดในด้านคุณภาพ ความครอบคลุม และการนำไปใช้ประโยชน์

ปัญหานี้ก่อผลกระทบรุนแรงต่อความเข้มแข็งของระบบการวิจัยของประเทศและ สกว. กำลังใช้ความพยายามอย่างหนัก ที่จะสร้างบรรยากาศและเงื่อนไขเพื่อส่งเสริมการทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิจัยต่างสถาบัน และต่างสาขาวิชา

ปัญหาที่เกิดจากบุคคลที่มีอิทธิพลต่อหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย

ปัญหาที่พบบ่อยที่สุดคือ การใช้ความรู้จักหรือสนิทสนมส่วนตัว หรือการมีตำแหน่งซึ่งเป็นที่เกรงใจ เจริญขอการสนับสนุนทุนวิจัยเป็นกรณีพิเศษ โดยไม่ผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพตามปกติ บุคคลเหล่านี้อาจเป็นนักการเมืองระดับประเทศ ข้าราชการผู้มีตำแหน่งสูง ผู้มีตำแหน่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย ผู้มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้บริหารในหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย เป็นต้น

ปัญหานี้เมื่อเริ่มก่อตั้ง สกว. ใหม่ ๆ พบมาก แต่เมื่อ สกว. มีจุดยืนที่ชัดเจนในด้านคุณภาพการขอการสนับสนุนพิเศษแบบนี้ลดลงไปอย่างมาก

หากมองอีกมุมหนึ่ง เรื่องการขอสนับสนุนพิเศษนี้เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับสังคมไทย ผู้เขียนใช้วิธีแจ้งให้ท่านที่แจ้งขอการสนับสนุนพิเศษเหล่านี้ทราบว่า จะเอาใจใส่ข้อเสนอโครงการนั้น ๆ เป็นพิเศษ แต่จะต้องผ่านขั้นตอนการประเมินคุณภาพตามปกติ ความพิเศษอาจจะอยู่ที่ช่วยเร่งให้เร็วขึ้นบ้างและจะแจ้งขอความเห็นใจต่อท่านผู้นั้นว่า สกว. ถูกตรวจสอบผลงานอย่างรุนแรง จึงจำเป็นที่

จะต้องมีความรัดกุมในการตรวจสอบคุณภาพของข้อเสนอโครงการ และหากตรวจสอบแล้วพบว่าคุณภาพไม่เข้าเกณฑ์ก็จำเป็นต้องขอปฏิเสธ แต่ถ้าหากมีทางที่จะช่วยปรับปรุงโครงการได้ จนเชื่อได้ว่าจะมีผลการวิจัยที่มีคุณภาพสูง และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ก็จะพยายามหาทางช่วยเหลือ

ปัญหาที่เกิดจากระบบการจัดสรรและการบริหารทรัพยากรวิจัยของประเทศไทย

เป็นปัญหาที่ซ่อนเร้น และก่อผลเสียหายต่อประเทศชาติและวงการวิจัยมากที่สุด

ในปีงบประมาณ 2540 รัฐบาลไทยจ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย 9,200 ล้านบาท ในจำนวนนี้เพียงประมาณ 1,000 ล้านบาท จัดสรรโดยหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย 4 หน่วยงานหลักของประเทศคือ วช. (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ) สวทช. (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ) สกว. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) และสวรส. (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข) อีกประมาณ 8,000 ล้านบาท จัดสรรโดยสำนักงบประมาณให้แก่หน่วยราชการโดยตรง

สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นมานานเกือบ 40 ปี และเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นวิธีจัดสรรเงินสนับสนุนการวิจัยที่ไม่มีประสิทธิภาพ ควรเปลี่ยนไปใช้วิธีใหม่ ซึ่งจะทำให้มีการใช้เม็ดเงินในการสร้างผลงานวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพกว่านี้ แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ยอมกลดทอนอำนาจของตนเอง

“งบประมาณวิจัย” ของหน่วยราชการหลายหน่วย ถูกใช้ในกิจกรรมที่ไม่ใช่งานวิจัยโดยตรง เป็นการอ้างชื่อวิจัยเพื่อให้ได้เงินมา และเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปซึ่งใช้สะตวงและไม่ถูกตรวจสอบมาก การใช้จ่ายเงินหมวดนี้ บางครั้งเป็นการใช้เพื่อการเดินทางไปต่างประเทศ อ้างการวิจัยเป็นการบังหน้า บางครั้งเป็นการใช้เงินพาพรรคพวกไปต่างประเทศเพื่อหวังผลสร้างบารมีส่วนตัว

วิธีแก้ปัญหานี้โดยหลักการแล้วทำได้ง่าย คือ สำนักงบประมาณควรจัดสรรเงินเป็นก้อนผ่านหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัยที่มีระบบตรวจสอบคุณภาพของโครงการ และติดตามผลการวิจัยอย่างจริงจัง และกำหนดให้หน่วยงานจัดสรรทุนวิจัยต้องตรวจสอบโครงการวิจัย ทั้งตรวจสอบผลงาน (performance audit) และตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน (finance audit) ด้วย โดยเน้นการตรวจสอบภายหลัง (post audit)

ปัญหาภายในหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย

หน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย อาจมีการปฏิบัติไม่ตรงไปตรงมาอย่างเสมอหน้ากันได้หลากหลายประการ เช่น

- ดำเนินการเกี่ยวกับข้อเสนอโครงการของนักวิจัยบางคนอย่างรวดเร็ว แต่แก้ง่วงเรื่องของคนอื่น

- การตรวจสอบคุณภาพดำเนินการอย่างเคร่งครัดเข้มงวดมากต่อนักวิจัยบางคน แต่บางคนก็ช่วยเหลือให้ผ่านโดยง่าย
- ผู้บริหารหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัยมีความเชื่อในบางทฤษฎีหรือแนวคิดหากนักวิจัยเสนอโครงการโดยมีแนวคิดหรือทฤษฎีที่แตกต่าง ก็จะถูกปฏิเสธทุน
- ลำเอียงเข้าข้างบางสถาบัน ในกรณีที่มีการแข่งขันเพื่อรับทุนวิจัย

จะเห็นว่าปัญหาของหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย คือ ปัญหาของการที่นักวิจัยมีโอกาสเข้าถึง (accessibility) และการได้รับการดูแลอย่างเสมอภาค

ปัญหาเรื่องนี้มีอยู่ในใจนักวิจัยเสมอมา และในบางกรณีก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยมีสาเหตุมาจากอคติ หรือเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือเกิดจากระบบทำให้เป็นเช่นนี้

ข้อเสนอโครงการวิจัยประเภททุนวิจัยเพื่อนำผลไปใช้ประโยชน์โดยตรง (ทุนวิจัยและพัฒนา) หากเป็นเรื่องที่ตรงกับความสนใจของ สกว. หรือ สกว. กำลังมีชุดโครงการนั้นอยู่ ก็อาจได้รับการพิจารณาและให้ทุนวิจัยอย่างรวดเร็ว แต่ข้อเสนอโครงการที่ สกว. จัดอยู่ในเรื่องลำดับที่มีความสำคัญต่ำ ก็อาจถูกปฏิเสธทันที หรืออาจต้องรอพัฒนาชุดโครงการเสียก่อน ยิ่งหากถ้า สกว. ยังหาผู้ประสานงานชุดโครงการนั้นไม่ได้ ก็จะต้องรอนาน

กรณีของ “การดูแลและปฏิบัติต่อนักวิจัยอย่างเสมอภาค” นี้ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและสามารถทำได้อย่างมีข้อจำกัด คือ จะให้ปฏิบัติต่อนักวิจัยที่เพิ่งเริ่มต้นให้เหมือนกับปฏิบัติต่อนักวิจัยขั้นครุคงจะไม่ได้ แต่สามารถให้ความเสมอภาคได้ เมื่อนักวิจัยเสนอโครงการหรือเสนอตัวเข้ามาทำงานตามขีดความสามารถของตน ส่วนใหญ่มักเกิดปัญหากรณีนักวิจัยไม่รู้จักตัวเอง ไม่ประเมินขีดความสามารถของตนเอง เสนอตัวเข้ามาเป็นหัวหน้าโครงการที่ยาก ทั้ง ๆ ที่ตนเองมีความสามารถอยู่ในระดับผู้ร่วมงานวิจัยเท่านั้น

ที่จริง ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุนและการได้รับการดูแลอย่างเสมอภาคนั้น ไม่น่าเป็นปัญหาสำหรับประเทศไทยในขณะนี้ เนื่องจากเราอยู่ในสภาพเงินทุนวิจัยมีมากกว่านักวิจัย และแหล่งทุนต้องเอาใจนักวิจัย จึงยังไม่มีการแข่งขันกันระหว่างนักวิจัย แต่อยู่ในสภาพที่นักวิจัยแต่ละคนแข่งขันในมาตรฐานคุณภาพของโครงการวิจัย

ในกรณีของหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัยที่มีงานวิจัยภายในองค์กรของตนด้วย ปัญหาการปฏิบัติต่อนักวิจัยหรือข้อเสนอโครงการวิจัยโดยตรงไปตรงมา ไม่มีข้อขัดแย้งหรือผลประโยชน์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรแยกหน่วยจัดการทุนสนับสนุนการวิจัย กับหน่วยทำงานวิจัยภายในองค์กรออกจากกัน เพื่อหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งดังกล่าว และควรมีระบบตรวจสอบคุณภาพ

ของข้อเสนอโครงการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพของผลงานวิจัย ที่ปฏิบัติต่อนักวิจัยภายนอก กับนักวิจัยภายในองค์กรอย่างเสมอหน้ากัน

ปัญหาระหว่างหน่วยงานจัดสรรทุนวิจัย

หน่วยงานจัดสรรทุนวิจัยเป็นคู่แข่งซึ่งกันและกันโดยธรรมชาติ แต่ควรแข่งขันกันเพิ่มคุณภาพของการจัดสรรทุนและบริหารงานวิจัย ไม่ควรแข่งขันกันในลักษณะทำลายหรือกล่าวร้ายซึ่งกันและกัน และในความเป็นจริงแล้วในบางกรณี การร่วมมือกัน จะก่อประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ดังตัวอย่างความร่วมมือด้านการพัฒนาข้อมูลโครงการวิจัยและข้อมูลผลงานวิจัยของ 4 องค์กร (วช. สวทช. สกว. และสวรส.) ความร่วมมือให้ทุนสนับสนุนชุดโครงการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ ชุดโครงการวิจัยเทคโนโลยีสำหรับการบำบัดโรคเขตร้อน และชุดโครงการวิจัยจีโนม ระหว่าง สวทช. กับ สกว. เป็นต้น

ปัญหาระหว่างสาขาวิชาของการวิจัย

นักวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ มักรู้สึกว่าได้รับความเอาใจใส่น้อยกว่าเท่าที่ควร เนื่องจากปริมาณเงินทุนวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ มีน้อยกว่าเงินทุนวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยีหลายเท่า

แต่ในความเป็นจริง งานวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ ต้องการค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี เนื่องจากมักไม่ต้องใช้เครื่องมือและวัสดุราคาแพง

วิธีคิดที่เหมาะสมกว่า น่าจะดูที่ผลงานวิจัยที่ผลิตออกมา นักวิจัยควรภูมิใจที่ผลงาน ไม่ใช่ภูมิใจที่ขนาดของทุนวิจัย คือ ควรภูมิใจที่ผลผลิต (output) มิใช่ภูมิใจที่ปัจจัยนำเข้า (input) ยิ่งถ้าผลิตผลงานคุณภาพสูงและใช้ประโยชน์ได้ดีด้วยเงินลงทุนที่ต่ำ ยิ่งน่าภูมิใจ

